

7. Савранська Г.М. Порівняльний аналіз сучасних підходів до визначення поняття «соціальна безпека» / Г.М. Савранська // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 14. – С. 64-69.

8. Язлюк Б.О. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки / Б.О. Язлюк // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 16. – № 1. – С. 149-154.

9. EurostatDatabase [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

10. HIV/AIDS Surveillance in Europe 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/hiv-aids-surveillance-in-Europe-2014.pdf>.

11. Tuberculosis Surveillance and Monitoring in Europe 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/tuberculosis-surveillance-monitoring-Europe-2015.pdf>.

УДК 351.863:339.944:62

В.М. Чорний
аспірант,

Університет економіки та права «КРОК»

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств, що виходять на світові товарні ринки

У статті здійснено аналіз концепцій вчених щодо механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств, які виходять на світові товарні ринки. Результатом дослідження стало формування універсальних складових зазначеного механізму та визначення організаційно-економічних основ його функціонування.

Ключові слова: економічна безпека, товарні ринки, економічні загрози, конкурентоздатність, рентабельність.

В.М. Чёрный
аспірант,

Университет экономики и права «КРОК»

Механизм обеспечения экономической безопасности предприятий, которые выходят на мировые товарные рынки

В статье проведен анализ концепций ученых о механизмах обеспечения экономической безопасности предприятий, которые выходят на мировые товарные рынки. Результатом исследования стало формирование универсальных составляющих указанного механизма и определение организационно-экономических основ его функционирования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, товарные рынки, экономические угрозы, конкурентоспособность, рентабельность.

V. Chornyj
External PhD student
“KROK” University

Mechanism of Ensuring of Economic Security of the Enterprises, which Enter the World Commodity Markets

The scientists` concepts on mechanisms of ensuring of economic security of the enterprises, which enter the world commodity markets are analyzed in the article. The research resulted in the formation of the universal components of the abovementioned mechanism and definition of the organizational and economic foundations of its functioning.

Key words: economic security, commodity markets, economic threats, competitiveness, profitability.

Постановка проблеми

Євроінтеграційні стратегічні напрями української зовнішньої політики створюють позитивний ґрунт для зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів, господарської діяльності. Проте зовнішні ринки мають у собі велику кількість зовнішніх і внутрішніх загроз, і адаптація до динамічних змін на цих ринках є головною передумовою конкурентоздатності вітчизняних підприємств. Не всі підприємства витримують динаміку умов функціонування зовнішніх ринків, зокрема у ЄС, де симбіоз національного і наднаціонального законодавства та потужна конкуренція створюють економічні загрози для підприємств, що виходять на ці товарні ринки. Єдиним шляхом для посилення конкурентоздатності таких підприємств є створення і застосування механізму забезпечення економічної безпеки, що є важливою і актуальною проблемою сучасної економічної науки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед останніх дослідження питань економічної безпеки підприємств необхідно відзначити роботи таких учених, як Т.І. Алексеева [4], В.П. Василенко [12], Н.О. Иванченко [7], О.Ф. Яременко [2] та багато інших науковців. Дослідження проблем економічної безпеки підприємств країн-експортерів останнім часом засвідчують відсутність єдиного погляду на концептуальні засади даного економічного феномена.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Підходи у визначенні економічних загроз та напрями забезпечення протидії, а також основні механізми забезпечення економічної безпеки таких підприємств у концепціях учених часом є протилежними і суперечать основним економічним принципам.

Формулювання цілей статті

Метою даної статті є аналіз концепцій учених щодо механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств, що виходять на світові товарні ринки. Завданням статті став пошук і формування універсальних складових зазначеного механізму та визначення організаційно-економічних основ його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економічна безпека підприємства є багатоаспектним поняттям, яке, з одного боку, є базовим елементом у загальній системі національної безпеки, а з іншого,—

має власну складну внутрішню структуру, яка формується в полі взаємного проникнення внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. В сучасній економічній літературі накопичено багатий досвід щодо дослідження сутності економічної безпеки. Втім, попри значне місце експортної діяльності промислових підприємств у системі національного господарства, питання визначення сутності та забезпечення економічної безпеки їх експортної діяльності залишається практично не вивченим. На основі проведеного семантичного аналізу сутності поняття «економічна безпека» О.В. Свиридова пропонує розглядати економічну безпеку експортної діяльності підприємства як особливий стан системи, який забезпечує захищеність її елементів і зв'язків в умовах деструктивного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників материнської держави та країни-реципієнта [1, с. 244]. Ми повністю згодні з думкою О. В. Свиридової.

Вітчизняні підприємства стикаються з особливими проблемами при здійсненні зовнішньоторговельної діяльності: з одного боку, це загрози та небезпеки, які виникають внаслідок їхньої діяльності на зовнішніх ринках (з боку іноземних держав, їхніх об'єднань та окремих компаній, які створюють бар'єри при вході на ринок, відсутність або неточність інформації про політичні, митно-тарифні, соціокультурні, економічні особливості середовища країни-реципієнта), а з іншого боку, це внутрішні проблеми України, які обумовлені внутрішніми проблемами розвитку країни (трансформаційними процесами), серед яких нестабільність політико-економічного становища, недосконалість створених державою умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, високий рівень оподаткування, брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості, що має наслідком нераціональність структури експорту-імпорту і малоперспективну модель міжнародної спеціалізації України. Третім компонентом у загальній структурі загроз зовнішньоекономічній безпеці підприємства є проблеми внутрішнього середовища (проблеми техніко-технологічної забезпеченості, високої матеріаломісткості продукції, її якості, кваліфікації персоналу в питаннях зовнішньоекономічної діяльності тощо), що в кінцевому рахунку знижують рівень конкурентоспроможності та втрати споживачів та ринків збуту [2, с. 29].

Економічною безпекою підприємства вважаємо сукупність показників стану його ресурсів, а саме фінансів, технічного оснащення, кадрового потенціалу, технологій, інформаційного забезпечення, які створюють умови для реалізації його підприємницьких можливостей у протистоянні внутрішнім і зовнішнім загрозам (рис.).

Можна погодитись також із науковцями у тому, що економічна безпека – це такий стан потенціалу підприємства, за якого гарантуються найбільш ефективно його використання, стабільне функціонування господарської системи, її подальший розвиток [3, с. 296]. Як наголошує О.В. Березін, до головних цілей формування економічної безпеки підприємства належать: забезпечення фінансової стійкості та незалежності, досягнення лідерства у технологіях, забезпечення високого конкурентного статусу, підвищення ефективності менеджменту, оптимізація використання потенціалу підприємства, мінімізація руйнівного впливу зовнішнього середовища, забезпечення функціонування підприємства у межах правового поля, захист власної комерційної таємниці [3, с. 296-297]. Підвищена увага у сучасній економічній науці до питань забезпечення стійкого функціонування та економічної безпеки підприємства зумовлює необхідність доповнення переліку чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства чинниками забезпечення стійкості (впровадження заходів протидії небезпекам та за-

Рис. Сутність економічної безпеки підприємств

Джерело: розроблено автором

грозам підприємству, захищеності від впливу негативних наслідків дії чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ на рівень стійкості підприємства, ефективності функціонування управлінської структури із забезпечення стійкості на підприємстві) та врахування зовнішньоекономічного аспекту діяльності підприємства [4]. Внутрішнє середовище підприємства складається із засобів виробництва, фінансових і трудових ресурсів тощо, інформації щодо їх використання та взаємодії, у результаті чого створюється готова продукція або надаються послуги, що й визначає його потенціал. Вплив чинників зовнішнього середовища підприємства-суб'єкта ЗЕД на макро- і макрорівні сприяють адаптації підприємства до ринку в умовах трансформації економіки і визначають місію підприємства на довгостроковий період [5; 6].

Наукова література виділяє кілька можливих стратегій щодо визначення можливих підходів досягнення зовнішньоекономічної безпеки на підприємстві, а саме:

1) стратегію, яка орієнтована на миттєве реагування на реальну небезпеку, що виникла на підприємстві і направлена на виробничу діяльність, персонал, майно тощо (стратегія миттєвого реагування);

2) стратегію попередження, прогнозування, дослідження небезпек і загроз з метою їх відвернення (попереджувальна стратегія);

3) стратегію, що спрямована на обмеження небажаних впливів на об'єкт (стратегія обмеження впливу);

4) стратегію, яка орієнтується на відновлення, компенсацію отриманого збитку. Її особливість полягає в тому, що вона може бути використана лише у випадку загрози і допорогової небезпеки (відновлювальна стратегія). Існуючі стратегії за наслідками результатів можна поділити на два напрями: перший – це стратегії, що забезпечують таку діяльність щодо забезпечення економічної безпеки, результатом якої є відсутність впливу загроз, або створюють заслін її впливу. Другий напрям – це стратегії, які передбачають виникнення збитку, який компенсується діями, що передбачені відповідними стратегіями. Наслідком застосування будь-якої стратегії може бути кілька варіантів розвитку ситуації:

5) на основі прогнозування і вживання своєчасних заходів розвиток ситуації, що впливає на систему, ліквідується або коректується;

6) в разі неможливості вплинути на ситуацію кардинально, підприємство вносить корективи щодо свого подальшого стратегічного розвитку;

7) фактори впливу виявились руйнівними і підприємство не змогло подолати їх, зазнало краху, визнане банкрутом, ліквідоване [2, с. 31].

Основою для забезпечення стійкого функціонування підприємств, особливо таких, які працюють із зовнішніми ринками, є підтримка їх стабільного функціонування сьогодні та накопичення достатнього потенціалу для розвитку в майбутньому. Тому забезпечення стійкого функціонування підприємства повинно здійснюватися у визначеному полі стійкості, вихід за межі якого означатиме небезпечне функціонування [4].

Реалізація стійкого функціонування підприємства у зазначених вище умовах має здійснюватися на основі чіткого механізму забезпечення економічної безпеки. Тому погоджуємось із Н.О. Іванченко у тому, що системний підхід до формування механізму економічної безпеки підприємства припускає, що необхідно враховувати всі реальні умови його діяльності, а сам механізм повинен мати чітко окреслені елементи, схему їхньої дії та взаємодії. Структура механізму функціонування системи економічної безпеки підприємства складається з декількох блоків, одночасна дія яких покликана забезпечити достатній для розширеного відтворення капіталу підприємства прибуток, що одержується в результаті дотримання інтересів підприємства, тобто в результаті взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища. Механізм функціонування системи економічної безпеки підприємства може мати різний ступінь структуризації і формалізації [7].

На думку З.В. Якубович, основними етапами забезпечення економічної безпеки підприємства є: 1) стратегічне планування і прогнозування економічної безпеки; 2) проведення оперативного оцінювання рівня забезпечення і тактичне планування економічної безпеки підприємства; 3) оперативне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; 4) реалізація розроблених планів. Ці етапи доволі вузько представляють механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. Виходячи із наведеного авторами трактування поняття механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, слід зазначити, що будь-який механізм складається із засобів, що допомагають досягти поставлених цілей підприємства [8].

Деякі автори вважають, що механізм забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства включає інформаційну, правову, технологічну, технічну, кадрову складові, що дають можливість всебічно управляти цією системою [9]. Ми не зовсім погоджуємось із таким підходом, оскільки зовнішньоторговельні підприємства вимагають додатково такої важливої складової, як конкурентна, що включає у собі елементи: унікальність товару чи/або збалансованість ціни та якості. На підтвердження даної позиції наводимо висловлювання І.Н. Карпунь про те, що найбільш високою гарантією безпеки діяльності підприємства є надійний ринок збуту продукції, її конкурентоспроможність і надійність, стабільність споживчої продукції, доступні ціни на товари сприяють довготерміновим угодам про поставки товарної продукції на взаємовигідних умовах [10, с.50].

Одним із найбільш значимих елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, який являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, рушійних мотивів та стимулів, методів, заходів, сил та засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки та вирішен-

ня завдань [11, с.28]. Механізм забезпечення економічної безпеки складається з таких основних елементів: оцінка ризику здійснення планованої логістичної операції та окремих її елементів в цілому, розробка заходів щодо зменшення ступеня ризику або його повного усунення та план їх здійснення в конкретній компанії, організація реалізації розробленого плану, проведення періодичного контролю щодо здійснення розробленого плану і за необхідності внесення коректив до даного плану, підведення підсумків щодо забезпечення економічної безпеки логістичної операції після закінченні її виконання [12, с.45].

Відтак побудова механізму економічної безпеки повинна включати: характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства, визначення і моніторинг чинників, які зміцнюють або негативно впливають на стійкість його соціально-економічного стану на короткострокову і середньострокову (три-п'ять років) перспективу, визначення критеріїв і параметрів (допустимих значень) показників, що характеризують інтереси підприємства і відповідають вимогам його економічної безпеки, розробку економічної політики, що включає механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки чинників та напрями діяльності підприємства відносно реалізації стратегії [13, с. 667]. А реалізація заходів зміцнення економічної безпеки підприємства у контексті функціональних складових має містити певні етапи: формування ефективних факторів виробництва (нового устаткування, кваліфікованої робочої сили тощо), виробництво продукції з урахуванням потреб зовнішнього ринку, підвищення якості та дизайну продукції, вибір надійних постачальників сировини, матеріалів, енергоносіїв, проведення приватизації, надійний захист власних комерційних таємниць, зміна, в разі необхідності, керівництва підприємства [14].

Для реалізації зазначених підходів сценарне планування забезпечення економічної безпеки експортної діяльності повинно здійснюватися як комплекс послідовних взаємопов'язаних управлінських дій: установлення цілей, основних параметрів, ключових питань забезпечення економічної безпеки; аналіз загроз зовнішнього та внутрішнього середовища материнської країни та країни-реципієнта суб'єкта експортної діяльності; розробка і формування сценаріїв економічної безпеки етапів експортної діяльності підприємства (підготовчого, організаційного, виконавчого) на основі проведеної оцінки та визначення рівня економічної безпеки кожного етапу експортної діяльності; вибір стратегії забезпечення економічної безпеки кожного етапу експортної діяльності підприємства [15, с. 159].

Узагальнюючи охарактеризовані підходи дослідників, можемо констатувати, що розбіжність у баченні складових елементів механізму забезпечення економічної безпеки полягає в етапності функціонування цих елементів: від стратегічного планування до застосування превентивних заходів безпеки. На наш погляд, всі вони зводяться до ефективного управління ресурсами і своєчасної реакції на внутрішні і зовнішні загрози. У випадку з підприємствами зовнішньоекономічної діяльності – це у першу чергу забезпечення конкурентоздатності товарної продукції і подолання митно-тарифних бар'єрів, котрі встановлюються країною-реципієнтом.

Висновки

Підсумовуючи вищезазначене, слід констатувати, що механізм забезпечення економічної безпеки підприємств, що виходять на світові товарні ринки, складається з організаційно-економічних заходів, спрямованих вирішити основні універсальні завдання: забезпечення конкурентоздатності продукції, своєчасне пристосування до динамічних змін і забезпечення ефективної реакції на загрози від

материнської країни та країни-реципієнта підприємств-експортерів. За значної кількості різних підходів науковців до індикаторів визначення загроз безпека зазначених підприємств, на наше переконання, спирається на власну фінансову стійкість, базовану на рентабельності. Саме тому ключові завдання для підприємств, визначені вище, можуть бути виконані шляхом реалізації двох головних складових: наявність ресурсів та високо кваліфікаційних кадрів, здатних ефективно управляти даними ресурсами. Тому перспективою подальших досліджень стають пошуки ефективних механізмів співвідношення ресурсозалежності підприємств та ринкової невизначеності в умовах зовнішньоекономічної конкурентоздатності продукції.

Література

1. *Свиридова Е.В.* Определение угроз экономической безопасности экспортной деятельности предприятия / Е.В. Свиридова // Развитие внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации: Материалы II Междунар. науч.-практ. конф., 20-21 апр. 2006 г. – Симферополь: Таврия, 2006. – С. 244-245.
2. *Яременко О.Ф.* Формування концепції забезпечення зовнішньоекономічної безпеки підприємств // Вісник Хмельницького національного університету 2012, № 3, Т. 3.: Економічні науки. – С. 28-32.
3. *Березін О.В.* Економіка підприємства: навч. посіб. / О.В. Березін, Л.М. Березіна, Н.В. Бутенко. – К.: Знання, 2009. – 390 с.
4. *Алексєєва Т.І.* Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності // Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 7 (981). – С. 3-9.
5. *Cohen K.J., Majer S. F., Schwartz R.A., Whiteomb D.K.* The Microstructure of Securities Markets. – N. J.: Prentice hall, 1986 y.
6. *Peters A.A.* Independence Agencies. – Washington SEC, 1995 y.
7. *Іванченко Н.О.* Концептуальна модель механізму функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4713/4829>
8. *Якубович З.В.* Організаційні аспекти формування та забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: збірник матеріалів VIII науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників, 26-31 березня 2012 р. / Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Видавничий відділ навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – С. 210-211.
9. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія: в 3 т. Т.1 / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний [та ін.]; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ: Ельтон-2, 2010. – 282 с.
10. *Карпунь І.Н.* Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібник. / І.Н. Карпунь. – Львів: «Магнолія-2006», 2009. – 418 с.
11. *Іванюта Т.М.* Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
12. *Василенко В.П.* Вопросы обеспечения экономической безопасности – одно из направлений деятельности субъектов предпринимательства / В.П. Василенко // Логистика: проблемы и решения. – 2010. – №5. – С.43-45.
13. *Іванілов О.С.* Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
14. *Троц І.В.* Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства / І.В. Троц // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – №1 (59). – Ч.2. – 2012. – С. 223-227.
15. *Свиридова Е.В.* Обеспечение безопасного функционирования предприятия в условиях внешнего рынка / Е.В. Свиридова // Развитие внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации : материалы I Междунар. науч.-практ. конф., 20-21 март 2005 г. – Симферополь: Таврия, 2005. – С. 159.